

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ДИЗАЙНЕРА

Чеботова Я.В.

Основна ідея дослідження полягає в тому, що психологічна готовність до професійної діяльності дизайнера є важливим показником ефективності навчального процесу на дизайнерських спеціальностях й виступає важливим інструментом його контролю. Це потребує забезпечення якісно нового рівня діагностики та контролю за формуванням в процесі навчання основних психологічних умов готовності до професійної діяльності дизайнера.

Ключові слова: креативність, психологічна готовність до діяльності дизайнера, творчий процес, навчальний процес, образне мислення.

Основная идея исследования заключается в том, что психологическая готовность к профессиональной деятельности дизайнера является важным показателем эффективности учебного процесса на дизайнерских специальностях и выступает важным инструментом его контроля. Это требует обеспечения качественно нового уровня диагностики и контроля над формированием основных психологических условий готовности к профессиональной деятельности дизайнера в процессе обучения.

Ключевые слова: креативность, психологическая готовность к деятельности дизайнера, творческий процесс, учебный процесс, образное мышление.

The basic idea of the study is that psychological readiness to professional activity of a designer is an important indicator of effectiveness of the educational process in design specializations and is an important instrument of its control. This requires a new level of diagnostic and monitoring a formation of basic psychological conditions of preparedness to professional activity of a designer during the process of studying.

Keywords: creativity, psychological preparedness of the designer, creative process, learning process, creative thinking.

Успішність професійної діяльності в сфері дизайну передбачає психологічну готовність фахівця до вирішення специфічних творчих завдань найбільш продуктивними методами. Дослідження має на меті осмислення теоретичних основ психологічної готовності до професійної діяльності дизайнера, експериментальне дослідження структури творчого процесу в дизайні, розробку навчально-методологічних матеріалів на основі отриманих даних.

Ефективність професійної діяльності в сфері сучасного дизайну на практиці визначається не тільки практичними навичками виконавця

в образотворчому мистецтві та проектуванні, а й якісним рівнем творчого розвитку, здатністю до креативного та продуктивного вирішення поставлених завдань.

Існуючі в практиці вищої школи вимоги щодо підготовки дизайнерів не враховують сучасного стану проблеми. Підготовка фахівців, як і раніше, заснована на завданнях, що виконуються за зразком. Як не дивно, навіть у такій творчій професії, як дизайнер, наявність суто творчих завдань є рідкістю. Основні навчальні процеси і вправи спрямовані на повторення вже існуючих образів. Означена схема навчання в своїй основі використовує такі мисленнєві процеси, як сприйняття, пам'ять, увага та ін. Це, в свою чергу, обумовлено тим, що навіть новий матеріал сформований у вигляді готових алгоритмів, для засвоєння яких студенту не треба аналізувати, створювати новітні шляхи подолання проблемної ситуації. Студентам треба тільки запам'ятати засоби проектування, і нібито результат їх використання завжди буде якісним. Але реальність свідчить, що результати, отримані без пошукового процесу, в дизайні є стандартними і часто-густо просто дублюють раніше створені зразки. Якісним в дизайні вважається не просто гармонійний проектний образ, а новітній гармонійний проектний образ. Просте повторення раніше отриманих результатів сприймається як просте дублювання і не визначається замовником як прийнятне проектне рішення. Одним з найважливіших показників якості в дизайні є новизна образів дизайн-об'єкта, що проектується. Процес навчання в дизайні повинен передбачати, перш за все, опанування засобів продукування новітніх образів та нових засобів бачення візуального матеріалу. Психологічною опорою означеного процесу є образно-просторове мислення, уява, креативність та інші складові творчого мислення.

Основна проблема дослідження психологічної готовності до професійної діяльності студента-дизайнера полягає в з'ясуванні рівнів сформованості її основних складових – професійної компетентності (знань та навичок з образотворчого мистецтва та дизайну), психологічних процесів (просторового мислення, образної пам'яті, сприйняття, уяви, креативності, почуттів, волі та ін.), біопсихічних процесів (темпераменту, вікових особливостей) та виявленні чинників, що зумовлюють високий рівень активності творчого процесу.

Ми вважаємо, що креативність є одним із вагомих показників сформованості психологічних процесів, що зумовлюють психологічну готовність до діяльності дизайнера.

Аналіз основних досліджень та публікацій свідчить, що в основі готовності до професійної діяльності дизайнера лежить складне багаторівневе теоретичне поняття – готовність до діяльності в цілому [3].

Дослідженням цієї проблеми займалися багато науковців, що виробили декілька підходів та тлумачень. Так, С.Л. Рубінштейн та Б.Г.Ананьев розглядають готовність до діяльності як наявність здібностей до її виконання [1, 10], П.Б. Ганушкін, А.Ц. Пуні та В.М. М'ясищев як психологічний стан особистості [9], Е. Еріксон як психологічний процес, Н.Д. Левітов як часову готовність та працездатність. Як бачимо, психологічна наука не має одностайного визначення щодо поняття готовності до діяльності в цілому. Це обумовлено різними теоретичними підходами дослідників, але всі вони згодні в тому, що це складна структура взаємно пов'язаних елементів.

Дещо інший напрямок мають дослідження готовності до різних видів професійної діяльності – педагогічної (П.П. Горностай, В.А. Сластьонін, О.Л. Жук, Е.А. Чернічкіна), медичної (В.І. Ораховський, І.С. Світенко, М.І. Жукова та інші), управлінської (Л.М. Карамушка, О.А. Філь), діяльності психолога (Л.В. Долинська, В.Г.Панок, Н.В. Чепелева). В цих дослідженнях основними є когнітивні процеси, що обумовлюють професійну компетентність та психологічну сформованість особистості [11]. Загалом в структурі психологічної готовності до професійної діяльності науковці виділяють наступні компоненти: мотиваційний, орієнтовний, операційний, вольовий, оцінний, когнітивний, особистісний, психологічний, професійний та інші.

Готовність до праці є окремим напрямком в дослідженнях про психологічну готовність, бо це інтегративний процес, що об'єднує багато напрямів діяльності. В.А. Моляко визначає декілька складових щодо структури загальної та психологічної готовності до праці – знання, навички та мотиви до діяльності. В працях Т.В. Кудрявцева психологічна готовність до праці випускників навчальних закладів визначається як багаторівнева структура, що містить декілька компонентів: професійні якості, знання та навички в професійній діяльності, емоційні та вольові якості особистості, мотиви до праці тощо.

М.І. Дьяченко та Л.А. Кандибович готовність до діяльності того чи іншого виду розглядають як прояв особистості – цілеспрямованість [5].

Аналізуючи проблему психологічної готовності, Л. Сохань, І. Єрмакова, Г. Несен визначають наступні її компоненти: мотиваційний – відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку; орієнтаційний – знання й уявлення про особливості та умови діяльності, її вимоги до особистості; операційний – володіння знаннями та навичками в професійній сфері діяльності; вольовий – самоконтроль, уміння діяти; оцінний – самооцінка своєї підготовленості.

Деякі дослідники (Р.І. Лучечко та ін.) вважають достатнім таку структуру компонентів – мотиваційні, професійні, психологічні. Російсь-

кий психолог В.О. Сластьонін виділяє наступні компоненти професійної готовності до діяльності: психологічна готовність як сформованість певного ступеня спрямованості на професійну діяльність; практична готовність як наявність сформованих і професійних умінь і навичок; науково-методична готовність як володіння повним обсягом суспільно-політичних, психолого-педагогічних та фахових знань, необхідних для професійної діяльності; фізична готовність як стан здоров'я та фізичного розвитку, що відповідає вимогам професійної діяльності і професійної працездатності; психофізіологічна готовність як наявність передумов для професійної діяльності та професійно значущих рис особистості [4].

Аналізуючи праці багатьох психологів, що досліджували проблематику психологічної готовності до діяльності загалом та до професійної діяльності зокрема, можна констатувати, що всі компоненти готовності, виявлені різними дослідниками, знаходяться в тісному взаємозв'язку.

Виходячи з результатів, що були отримані представниками різних шкіл психології, та узагальнюючи їх, можна зробити висновки, що готовність до діяльності складається з трьох блоків: 1) сенсорна характеристика індивіда – показники, що відповідають біофізіологічним характеристикам суб'єкта діяльності; 2) показники, що відповідають різноманітним вимогам виконання трудової діяльності; 3) набір психічних властивостей, станів та процесів (психологічний рівень).

Ми вважаємо, що готовність до професійної діяльності викладача-дизайнера слід визначити як інтегративну, таку, що містить декілька складових: педагогічну, проектно-творчу, керівну (навчальним процесом учнів), інженерно-технічну, виробничо-технологічну, здатність до самонавчання та підвищення кваліфікації упродовж усього життя.

Проектно-творчий компонент ми визначаємо як один із найважливіших. Багато напрямів діяльності в сучасному світі вимагають творчого підходу до професії. Але діяльність дизайнера тут знаходиться на особливому рахунку, бо вона є визначальною для векторів напрямку в розвитку багатьох суспільно значущих видів діяльності (мода та технологія виробництва одягу, дизайн інтер'єра та будівництво житла, реклама та розвиток інтерактивних комунікаційних технологій, мистецтво та освіта).

Основна ідея дослідження полягає в тому, що психологічна готовність до професійної діяльності дизайнера є важливим показником ефективності навчального процесу на дизайнерських спеціальностях й виступає важливим інструментом його контролю. Це потребує забезпечення якісно нового рівня діагностики та контролю за формуванням в процесі навчання основних психологічних умов готовності до професійної діяльності дизайнера. Методи активізації творчого процесу в дизайні суттєво підвищують його креативність та продуктивність. Свідо-

ме використання методик активізації творчості на певних етапах процесу проектування впливає на ефективність кінцевого результату та на рівень сформованості умов психологічної готовності до фахової діяльності після закінчення навчання.

Основні завдання дослідження:

- на основі узагальнення наукових положень психологічної, філософської, педагогічної вітчизняної та зарубіжної літератури здійснити аналіз проблеми психологічної готовності до професійної діяльності дизайнера та з'ясувати стан її розробленості;

- охарактеризувати основні методологічні підходи до розв'язання досліджуваної проблеми;

- визначити закономірності, принципи, концептуальні положення та сутність роботи щодо формування психологічної готовності до професійної діяльності дизайнера;

- на основі визначених теоретико-методологічних та методичних засад розробити модель технології формування системи психологічної готовності до професійної діяльності дизайнера;

- на основі психологічного аналізу функціонування творчого процесу в дизайні виявити фактори, які знижують або підвищують ефективність формування особистісних, емоційних, комунікативних якостей особистості, що зумовлюють психологічну готовність до професійної діяльності дизайнера.

Виконання означених завдань дасть нам можливість проаналізувати процес формування психологічної готовності до професійної діяльності дизайнера з точки зору структурної побудови та послідовності, виявити компоненти, що мало досліджені та не мають достатньої уваги в процесі навчання.

Ми вважаємо, що когнітивні компоненти цієї структури є найбільш вагомими.

Звісно, інші компоненти є також необхідними та важливими, і доречно проаналізувати їх окремо.

Мотиваційний компонент містить в собі професійні установки, інтереси, прагнення займатися професією дизайнера. Його основою є професійна спрямованість до творчості в сфері дизайну, в якій виражається позитивне ставлення до творчості, інтерес до неї, бажання вдосконалити свою підготовку тощо. Ступінь сформованості професійного інтересу визначає характер роботи майбутнього дизайнера над собою з метою вдосконалення своїх творчих можливостей і здібностей, художніх навичок в образотворчому мистецтві, що є основою фахової компетентності дизайнера.

Емоційно-вольовий компонент психологічної готовності, як підкреслював Моляко В.О., містить в собі почуття, вольові процеси,

що забезпечують результативність діяльності, емоційний тонус, цілеспрямованість, самовладання, наполегливість, ініціативність, рішучість, самостійність, самокритичність, самоконтроль [6]. Але діяльність дизайнера не є стандартною професією і має деякі відмінності від більш поширених професій. Перш за все, це проектна діяльність, що ґрунтується на емоційній взаємодії між дизайнером та клієнтом, з одного боку, та, з іншого боку, на емоційній взаємодії між іншими дизайнерами, що працюють в дизайнерській групі (дизайнерські проекти часто-густо виконуються так званою дизайнерською групою з декількох дизайнерів).

Оскільки проектна робота – це творчий процес, то емоційна складова в ньому є постійно і має важливе значення. Позитивний емоційний фон упродовж проектування є запорукою результативності дизайнерського процесу взагалі та суттєво впливає на спрямованість образів дизайну, що є результатом процесу проектування.

Зміст психологічної готовності характеризується зв'язком інтелектуального й емоційного в сфері особистості. Так, знання та сприйняття дизайнером об'єкта проектування – важливий факт, але не менш важливим є осмислення фахівцем цього образу, тобто те, який зміст вносить сам проєктант в це явище. Зміст психологічної готовності визначає характер зв'язку між знаннями професійно-етичного особистісного змісту діяльності і його переживаннями. Крім того, важливим є факт передачі внутрішнього змісту об'єкта проектування від дизайнера до пересічної особистості, що є суб'єктом сприйняття дизайн-об'єктів. Тобто переживання дизайнера безпосередньо сприймаються споживачем.

Не можна обмежуватись тільки накопиченням знань і розвитком творчого бачення. Не менше уваги треба приділяти і емоційній стороні, формуванню культури почуттів дизайнерів. А тому навчально-виховний процес у ВНЗ необхідно організувати так, щоб студенти відчували такі самі емоції і почуття, які виникають у споживачів дизайн-продукту під час користування дизайн-об'єктами. Серед вольових якостей, які забезпечують психологічну готовність до діяльності дизайнера, психологи виділяють:

- цілеспрямованість (керування в роботі певною метою, здатність самостійно оцінювати перспективи довготривалих проєктів, ставити за мету та досягати виконання складних творчих задач);
- самовладання і витримка (збереження самоконтролю в напруженій емоційній ситуації);
- наполегливість (тривале збереження зусиль при досягненні поставленої мети та довгостроковому виконанні проєкту);
- ініціативність (готовність і вміння дизайнера виявляти творчий підхід до розв'язання проблем, здатність не тільки запропонувати інно-

ваційне вирішення виробничого завдання, а й захистити та об'рунтувати його під час творчого процесу, самодіяльність при виконанні професійних функцій);

- самостійність (відносна незалежність особистісного розв'язку проблеми проектування від зовнішніх впливів, здатність запропонувати інноваційний погляд при проектуванні);

- рефлексивність (вміння аналізувати свої дії, помічати свої помилки та прагнення їх виправити).

Висновки. Загальна гіпотеза нашого дослідження полягає в тому, що психологічна готовність до успішної фахової діяльності студента-дизайнера залежить від рівня сформованості емоційних, особистісних та комунікативних рис, сформованості психологічної складової. Завдяки розробці моделі системи формування психологічної готовності до професійної діяльності дизайнера та її впровадженню в сучасний процес підготовки дизайнерів в межах ВНЗ відбувається підвищення якості їхньої підготовки.

У нашому дослідженні використано такі методи:

- теоретичні (оглядово-аналітичний);
- емпіричні;
- методи обробки статистичних даних;
- інтерпретаційні [2, 10].

Виходячи з цього, можна визначити основні пріоритети в підготовці дизайнерів-практиків:

- основою професійного навчання має бути оволодіння практичними навичками в образотворчому мистецтві та дизайн-проективанні;

- теоретична підготовка повинна охоплювати сфери теорії дизайну, психології мистецтва та творчості, історії мистецтва тощо;

- психологічна готовність фахівців-дизайнерів до практичної роботи визначається сформованістю та взаємопов'язаністю основних психологічних процесів, що зумовлюють готовність до діяльності дизайнера і вимагає уваги та постійного контролю за їх сформованістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды / Б.Г. Ананьев. – М., 1980. – Т. 2. – 287 с.

2. Выготский Л.С. Избранные психологические труды / Л.С. Выготский. – М., 1956. – 518 с.

3. Зеер Э.Ф. Психологические основы профессионального становления личности инженера-педагога : дисс. ... докт. психол. наук / Э.Ф. Зеер. – Свердловск, 1988. – 348 с.

4. Сластенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В.А. Сластенин. – М., 1976.
5. Дьяченко М.И. Психологическая проблема готовности к деятельности / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – Мн. : БГУ, 1976.
6. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці / В.О. Моляко. – К. : Знання, 1989.
7. Моляко В.А. Техническое творчество трудовое воспитание / В.А. Моляко. – М. : Знание, 1985.
8. Моляко В.А. Психологическая готовность к труду на современном производстве / В.А. Моляко, М.Л. Смульсон. – К., 1985.
9. Пуни А.Ц. Некоторые психологические вопросы готовности к соревнованию в спорте / А.Ц. Пуни. – М., 1973. – 31 с.
10. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – М., 1973. – 273 с.
11. Чепелева Н.В. Психологічна культура майбутнього вчителя / Н.В. Чепелева. – К. : Знання УРСР, 1989. – 32 с.

Підписано до друку 02.12.2013. Формат 60 x 84/₁₆.
Папір офс. Друк офс. Гарнітура Times New Roman Суг.
Ум. друк. арк. 43,97. Обл.-вид.арк. 40,80. Наклад 300 прим.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія КВ № 15729-4201Р від 18.08.2009.

ДП «Інформаційно-аналітичне агентство»
01001, Київ - 1, вул. Експланадна, 4-6, оф. 419-2.
Тел./факс (044) 287-03-79